СВОБОДА — SVOBODA

УКРАЇНСЬКИЙ ЩОДЕННИК — UKRAINIAN DAILY

УРЯДОВИЙ ОРГАН ЗАПОМОГОВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКИЙ НАРОДНИЙ СОЮЗ В ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВАХ АМЕРИКИ

OFFICIAL ORGAN OF THE UKRAINIAN NATIONAL ASSOCIATION, Inc.

ТРИ ЦЕНТИ — РІК XXXI. — Число 192. — Джерзи Сіти, Н. Дж., субота, 18. серпня, 1923. — VOL. XXXI. — No. 192. — Jersey City, N. J., Saturday, August 18, 1923. — THREE CENTS

ВУГЛЕВІ ПЕРЕГОВОРИ НА МЕРТВІЙ ТОЧЦІ

НЮ ЙОРК, 16. серпня. — Переговори межи представниками майнерів твердого вугля та властителями копалень стали на мертвій точці, бо вуглевій комісії не вдалося навіть довести до спільної конференції межи обома сторонами.

Кожда сторона видала публичну заяву, в якій обжаловує противну сторону за старанне зірвати переговори. Вуглева комісія запевняє, що вона буде далі старатися довести до якоїсь згоди.

ГЮЗ ЗЯСОВУЄ СТАНОВИЩЕ КУЛИДЖА В СПРАВІ РЕПАРАЦІЙ

ВАШІНГТОН, 16. серпня. — Секретар стейту Гюз вислав до урядів Англії, Франції, Бельгії, Італії та Німеччини ноти того самого змісту, повідомляючи їх в них, що в становищи американського уряду щодо справи репарацій не зайшла ніяка зміна наслідком зміни особи на найвисшім уряді.

ІМІГРАЦІЙНІ УРЯДНИКИ ОБУРЕНІ НА КРИТИКУ АНГЛІЙСЬКОГО АМБАСАДОРА

ВАШІНГТОН, 16. серпня. — Нюйорський комішенер іміграції назвав критику англійського амбасадора Гедеса про трактоване імігрантів на Елис Айленді сильно переборщеною.

Зате урядники в Вашінгтоні дивляться на сю критику як на досить оправдану.

ЗБОРИ КЛЕНА ТЛОМ ПОВАЖНИХ ЗАВОРУШЕНЬ

СТЮБЕНВИЛ, Огайо, 16. серпня. — З марної сварки одного горожанина з членами зборів Ку-Клакс-Клена за вживанне американського прапора прийшло до поважної бійки, в якій велике число горожан напало на зібраних членів потайної організації та остріловали їх кілька годин. На чутку про сю подію з поблизьких повітів стейтів Пенсилвенії, Огайо та Вест Верджінії стали напливати маси членів Ку-Клакс-Клена, відгрожуючися пімстою за своїх товаришів. Розяренне доходить до такого степення, що відай і влада буде мусіти вмішатися.

ПРОТЕСТИ ПРОТИ ІМЕНОВАННЯ СЛЕМПА СЕКРЕТАРЕМ ПРЕЗИДЕНТА

ВАШІНГТОН, 16. серпня. — Іменованнє бувшого конґресмена Слемпа секретарем президента Кулиджа викликало цілий ряд протестів. Протестують не лишень демократи, але й муринські організації обурені іменованнєм Слемпа, котрого вони вважають противником рівноправности Муринів в Злучених Державах.

ХОЧУТЬ ДОБИТИСЯ СУДОВОГО ПРИКАЗУ НА ПОКІНЧЕННЄ ТРАМВАЄВОГО СТРАЙКУ

НЮАРК, 16. серпня. — Адвокат стейтової ради публичних підприємств заповів, що він внесе до суду прозьбу, щоби суд видав трамваєвому підприємству „Паблик Сервис Рейлвей Ко." приказ безпроволочно привернути зелізничий рух в 146 громадах стейту Ню Джерзі.

ЩЕ НЕ НАЙШЛИ ПОСЛІДНОЇ ЖЕРТВИ КЕМЕРЕРСЬКОГО ВИБУХУ

КЕМЕРЕР, Вайомінг, 16. серпня. — Ратункові відділи, що працюють коло найдення тіла послідного з погибших при вибуху в майні майнерів, що не найшли його, але думають, що тіло находиться за барикадою, яку поклали майнери, пробуючи затарасуватися від напливу стройного ґазу в їх хідник.

Сто товаришів погибших зобовязалося почати завтра копати гроби для жертв вибуху. Похорони будуть заряджувані майнерською юнією. На похорони сподіються великого здвигу народа.

ПЯТИ-ДЕРЖАВНА УГОДА ВХОДИТЬ В ЖИТТЄ

ВАШІНГТОН, 16. серпня. — Представники урядів, що підписали пяти-державну угоду про зменченнє воєнних зоружень на морю та чотири-державну угоду про посілости на Тихому Океані, виміняють завтра в полудне потверджені своїми урядами копії сих договорів, і аж з тою хвилею оба договори, підписані ще на вашінгтонській конференції, станут справді обовязувати підписані держави.

ПРИМУСИЛИ ГЮЗА ДО ЗАЯВИ В СПРАВІ БЕРҐДОЛА

ВАШІНГТОН, 16. серпня. — З огляду на те, що синсинатське бюро ветеранів оголосило телеграму секретаря стейту Гюза, що мовляв він постарається о виданнє Злученим Державам американського дезертира Ґровера Клівленда Берґдола та постарається о випущеннє з німецької вязниці Ґрифита, котрий пробував пірвати Клівленда, секретар Гюз чується обовязаний подати до публичної відомости, що він такої телеграми не висилав.

РОЗБИЛАСЯ ПАЧКАРСЬКА ЛОДКА

АТЛЕНТИК СИТІ, Ню Джерзі, 16. серпня. — На так званім Такер Біч, яку милю від стації побережної сторожі в Ег Гарбер, море занесло на беріг велику морську лодку. Побережній сторожі вдалося вратувати трох моряків, жінку та дитину. На розбитім кораблі найдено 26 бочок шкотської горівки. На тій основі побережні сторожі кажуть, що се були пачкарі горівки.

ПЕРШІ ОСІННІ МОРОЗИ

САРАНАК ЛАЙК, Ню Йорк, 16. серпня. — В горах Адирондакс упав уже перший осінний мороз. В декотрих околицях температура зійшла до 30 степенів фаренгайта, себто понизше точки замерзання. Мороз сильно ушкодив городовину та фармерські плоди на полях.

НА ВЕЛИКІЙ УКРАЇНІ.

Проф. М. Грушевський подає в „Гр. Гол." уривок з листа, писаного в кінці червня з України, одним з видніщих членів української партії соціялістів-революціонерів, що довго жив останнім часами на селі, а приймав і в громадськім життю досить активну участь, як робітники громадський, не на якімсь становищі:

Подаємо з нього таке місце:

„Проголошено новий крус національної політики, але якихсь значних практичних наслідків я не надіюся. Курс сей проголошено верхами, що зрозуміли серіозність становища. Але партійна большевицька маса, хоч резолюції прийняла, та від сих резолюцій, навіть тих, що прийняті були на XIII. конференції, її душа і звички не змінилися. Працювати для української культури, для піднесення українських селян і робітників вона таки не може. Бо українська культура і українське відродження тій російській, жидівський і зросійщеній партійній масі органічно чужі ю не знайомі. Коли би вона навіть узялася з ає діло, то з сеї „українізації" вийде одна нісенітниця.

Перевести сю роботу може тільки українська інтелігенція, яка щиро прийняла радянство. Дехто з комуністів большевиків се й розуміє. Але сучасний режім і далі ставиться з недовірям до тсього не-партійного, через те українська інтелігенція усунена від організованої праці. Бо таку працю, на думку большевика, може виконати лише член правлящої партії КПбУ. („Комуністичної партії большевиків Ґ України").

ЗІЗД УКРАЇНСЬКИХ СТУДЕНТІВ НА ВОЛИНІ.

Призначений на 8. липня ц. р. студентський зїзд, по ріжним технічним обставинам ізза неприбутя великого числа студентів не відбувся. Ророта для сконсолідування життя українського студентства та допомоги для продовжування освіти, ведеться далі.

ТРАҐЕДІЯ НА СЯНІ.

Під Ярославом вийшов на погульку над Сян залізничий урядник із своєю родиною. Через необережність 12-літна дочка упала з берега до води, батько кинувся її на ратунок і обидвоє потонули на очах цілої родини, що стояла на березі.

МАДЯРСЬКА РЕПУБЛИКА В ЧИСЛАХ.

Колишня мадярська держава мала 20 міліонів жителів. Нині має всего 8 міліонів. В тім є Мадярів 6 міліонів 673 тисячі. Жиків 473 тисячі, Німців 551. Словаків 142, Хорватів 36, Румунів 23, Сербів 17 тисячів, а решта Русини й пр. Жиди записані за Мадярів.

ОБІЦЯВ ПАН КОЖУХ.

З Варшави доносить, що в звязку з останніми заворушеннями в Лодзі і Ченстохові польський уряд порішив припинити оголошення амнестії, щоб не випускати на волю агітаторів у такий неспокійний час. Амнестія може бути оголошена аж по закінченню страйків.

ЖЕРТВА СПІРИТИЗМУ.

В Лодзі поповнив самовбивство визначний польський актор Освальд. Покійний від кількох літ пильно займався спірититичними маніпуляціями, що довело його до нервового розстрою і самовбивства.

МАЛО НЕ ПОЇХАЛА НЕХОТЯЧИ В ЕВРОПУ.

Як корабель „Президент Монров" виїхав з Гобокен в середу в полудне, до капітана корабля підбігла якась молода жінка та стала зі сльозами в очах розповідати йому, що вона попала на кораблі зовсім нехотячи, що хтось її туди завів, хоч вона не думала їхати, та просила капітана висадити її зараз з корабля. Капітан успокоював занепокоєну женщину, як міг, і нарешті обіцяв її, що позволить її висісти в Сенді Гук разом з урядовим керманичем, що виводить кораблі з порту. Та женщина не переставала просити, щоби висадив її таки зараз, бо вона має дуже важне побачення, з якого вона сподіється заробити богато гроша, і т.д. Капітан, звурушений словами жінки, найшов наконец раду: він спустив її в ратунковім ґумовім уніформі, який припадково якраз був добрий для неї. В сьому одінню її спущено в воду Гудсона, звідки її опісля добула переїзджаюча моторова лодка.

Вечером того самого дня представники нюйорських газет, довідавшися з телеграми про дивну пригоду, зголосилися громадно на адресу, подану капітанови жінкою. На їх немале здивованнє ніхто в цілім домі не знав нічого про таку жінку.

БИСТРОУМНИЙ ВОЄВОДА

Старостео в Турці повідомило громадські і парохіяльні уряди, що дня 17. липня станиславівський воєвода Юристовскі приїзджає до Турки, щоби оглянути повіт, пізнати життя населення і його потреби. І справді воєвода приїхав в понеділок вечером, а у вівторок в полудне відїхав назад. На протязі 6. годин пізнав життя повіту і його потреби.

ЩЕ ОДИН ХОЧЕ ПЛИСТИ ЧЕРЕЗ АНГЛІЙСЬКИЙ КАНАЛ.

Відомий клівлендський пливак Карбус А. Вокер зголосив охоту переплисти через Англійський Канал межи Англією та Францією та зробити се за коротку час, як робили ті, що досі його переплили.

Вокер добув славу пливака, перепливши два тижні тому назад впоперек озеро Ірі з міста Лорейн в стейті Огайо. Озеро має 32 милі ширини. Вокер переплив сю ширину за 20 годин та 15 мінут.

СЕНСАЦІЙНИЙ РОМАН.

У визначного видавця в Парижі явився одного дня 17-літний юнак. Радібе і предложив йому до видання свій роман. З огляду на молодий вік автора видавець не хотів навіть читати роману, про видання не було навіть й мови. Але за порадою визначного французького поета Кокти, видавець видав роман 17-літнього автора під заголовком „Чорт в людському тілі", твір цей ставск сьогодні сензаційною появою у французькій літературі. Тираж цеї книжки зріс до 200.000 примірників, автор здобув велике майно а видавець власним коштом визначив йому щомісячну платню з гори на кілька літ та вислав його в подорож для збирання вражінь. Деякі критики оцінюють твір молодого поисьменника як нечувану літературну цінність, а знов инні стрінули роман злобними нападами, що збільшило популярність автора. Роман писаний на тлі недавніх воєнних подій, а основною його рисою це глибока психольогічна аналіза і вірність у виведенню персонатів та змалеванню воєнних подій.

ТЕРЕБОВЛЯ.

Заходом всіх товариств улаштовано 24. VI. спільний Шевченківський Концерт в салі читальні „Просвіти". На концерт прибуло богато селян із повіту.

ВІДОРВАНІ КОМУНІСТИЧНІ ЗАВОРУШЕННЯ ПО РІЖНИХ МІСТАХ НІМЕЧЧИНИ

БЕРЛІН, 16. серпня. — Хоча сама столиця Німеччини заховується тепер спокійніще, як вона заховувалася досі, то по ріжних других містах Німеччини не устають відорвані комуністичні заворушення.

Найповажнійша ситуація представлялася для уряду в Бруншвіку, де яких 70,000 робітників відгрожувалося захопленнєм уряду в свої руки. В надренських провінціях робітники нападали на склади поживи. Німецька марка знова зійшла о цілий міліон на доляра. Уряд почав стягати височезні податки з властителів недвижимостий, ісе відбилося зараз на торговлі.

Мимо сього від часу вступлення Штреземана на уряд канцлера запанувала в народі нова отуха, хоча газети признають, що нових надій нема ніяких основ.

СЕПАРАТИСТИЧНИЙ РУХ НАД РЕНОМ

КОБЛЕНЦ, 16. серпня. — Дві надренські партії, які заявилися за утвореннєм независимої надренської републики, злучилася разом для ведення спільної акції. В першій своїй відозві до населення закликають вони не платити податку до Берліна.

Очивидно, рух за ренською независимою державою інспірований Францією.

ФРАНЦІЯ ХОЧЕ ПЕРЕГОВОРІВ ЗА ДОВГИ

ПАРИЖ, 16. серпня. — Французький уряд бажає увійти з американським урядом в порозуміння щодо сплати воєнних довгів.

„АЛІЯНТСЬКА ПРОВОЛОКА НИЩИТЬ НІМЕЧЧИНУ"

БЕРЛІН, 16. серпня. — Доналд Брід, заступник торговельного аташе американської амбасади в Берліні, виступив зі заявою, що на його думку проволока аліянтів в полагодженню питання висоти відшкодовання є головною причиною руїни Німеччини.

ПЕРЕСЛУХАННЄ В СПРАВІ ПОЛЬСЬКИХ МЕНЧОСТИЙ ПЕРЕД ЛІҐОЮ НАРОДІВ

ҐАҐА, 16. серпня. — Межинародний суд при Лізі Народів покінчив уже свої переслухання в справі домагання, внесеного Німцями щодо трактовання німецьких національних менчостий в Польщі. Рішеннє суду буде видане аж за кілька неділь.

АНГЛІЯ ХИЛИТЬСЯ ДО УСТУПСТВ АМЕРИЦІ ЩОДО ПРАВ НА МОРЮ

ЛОНДОН, 16. серпня. — Англійський уряд має тепер уже схилятися до того, щоби признати Злученим Державам право ловити пачкарів горівки не в обрубі три-милевого прибережного пояса, але 12-милевого.

ДЕРЖАТЬ ДЕ ВАЛЕРУ ЯКО ЗАЛОЖНИКА

ЛИМЕРИК, Ірляндія, 16. серпня. — Ірляндський тимчасовий уряд радиться над тим, чиб не задержати републиканського провідника Де Валеру, котрого арештовано сими днями, яко заложника (запоруку), що його приклонники не будуть сповняти більше ніяких нападів на тимчасові ірляндські урядові установи.

КРОВОВА БОРОТЬБА МЕЖИ ФАШИСТАМИ ТА ПРОТИ-ФАШИСТАМИ

ГЕНУА, Італія, 16. серпня. — На вулицях міста Камполіґуре прийшло до кровавих бійок межи фашистами та протифашистськими елементами. Противники фашистів спротивилися тому, щоби одного фашиста хоронити на цвинтарі міста, коли вони напали на похорон, фашисти відомстилися. В бійках ранено тяжко 30 осіб. На успокоєнне міста треба було покликати військо.

ФАШИСТИ ВИДАЮТЬ УЛЬТІМАТ КОМУНІСТАМ

БОЛЬОНІЯ, 16. серпня. — Фашисти міста Моліцеля видали комуністам міста 48-годинний ультимат, в якому жадають від комуністів запоруки, що більше не случиться випадок кидання бомб. Ультимат був викликаний підложеннєм бомби, яка покалічила 27 людий.

Селян з околиці сей вибух так обурив, що всі селянські комуністичні організації розлітаються.

ПЕРЕСТРІЛКА МЕЖИ ЮГОСЛАВЯНАМИ ТА ІТАЛІЙЦЯМИ

УДІНЕ, Італія, 16. серпня. — На горі Трікорно прийшло до перестрілки межи югославянськими націоналістами та італійськими фашистами. Стрілянину спровокувала громада фашистів, яка розложилася табором на горі, хоча межинародна комісія ще не рішила, чи гора має належати до Італії чи до Югославії.

БОЛГАРСЬКО-МОСКОВСЬКЕ НЕПОРОЗУМІННЯ

СОФІЯ, Болгарія, 16. серпня. — Большевицький міністер заграничних справ Чічерін вислав до болгарського уряду остру ноту, в якій закидає Болгарії переслідуванне Москалів під покришкою, що вони хочуть завести совєтську републику в Болгарії.

Чічерін домагається повної сатисфакції, перепросин та покарання всіх відвічальних та грозить, що як Москва не дістане таких перепросин, то вона почне собі переслідувати Болгарів в Росії та буде їх так само трактувати, як Болгарія трактує Москалів.

Болгарський уряд не відповів на ноту.

"SVOBODA" [illegible]
FOUNDED 1893.
Ukrainian newspaper published daily except Sundays and holidays.
at 83 Grand Street, Jersey City, N. J.
Owned by the Ukrainian National Association, Inc.

Edited by Editorial Committee.

Entered as Second Class Mail Matter at the Post Office of Jersey City, N. J., on March 30, 1911, under the Act of March 3, 1879.
Acceptance for mailing at special rate of postage provided for in Section 1103 of the Act of October 3, 1917, authorized July 31, 1918.

SUBSCRIPTION RATES:		ПЕРЕДПЛАТА.	
Three cents the copy.		Поодиноке число три центи.	
One year	$ 7.50	На рік	$ 7.00
Six months	$ 3.75	На пів року	$ 3.75
Three months	$ 2.00	На три місяці	$ 2.00
Foreign and Jersey City Rates.		В Джерзи Ситі і заграницею.	
One year	$10.00	На рік	$10.00
Six months	$ 5.00	На пів року	$ 5.00
Three months	$ 2.75	На три місяці	$ 2.75

За кожду зміну адреси платиться 10 центів.

Телефон „Свободи" 193 Montgomery. Ред. У. Н. Союзу 1932 Montgomery.

За оголошення редакція не відповідає.

З Канади належить висилати гроші лише на т. зв. Foreign Money Order.

Адреса: "SVOBODA", 83 GRAND STREET, JERSEY CITY, N. J.

БОЛЬШЕВИЦЬКІ ЗАЛИЦЯННЯ ДО СЕЛЯНСТВА.

В совітських державах, коли вірити совітській пресі, все йде добре. Творчість селянсько-робітничої держави провадиться нормальним шляхом, прінціпи совітського державного будівництва спіраються на міцні підвалини, яких ніхто й ніщо зрушити не може. Все мається гаразд й совітські держави певно й твердо йдуть до неминучого торжества й перемоги.

Але для тих, хто уміє уважно читати совітську пресу, хто уміє зв'язувати окремі факти й події в певний льогічний ланцюх — навіть при перечитуванні цієї підцензурної, завідомо офіціяльної, переповненої словословіями совітської преси стає ясно, що не все йде в совітських державах нормальним шляхом.

Не можуть йти справи нормально там, де势 панююча ґрупа весь час в змаганні направити ситуацію шукає все нових й нових шляхів, коли змінює вона раз у раз свою катику, кидаючись в шуканнях поратунку з боку на бік.

А свідками такого горячкового шукання засобів для віднайдення поратунку з боку совітської влади являємось ми два остані роки з того часу, коли прийшов період непу. І ці шукання виходу з боку совітської влади стають що далі все більш горячковими й імпульсивними.

Все ясно й просто видавалось большевикам в жовтні 1917 року, коли вони захопили владу в Росії. Европа й цілий світ стоїть на передодні соціяльної революції. Захоплення влади большевиками в Росії є лише перший розділ соціяльної революції, яка має відбутись в світовому масштабі. Перед большевиками стоїть завдання здійснити прінціп соціялістичної господарки в Росії й перекинути полумя соціяльної революції на цілу Европу, на цілий світ.

Невблагана дійсність завела надії утопістів з Кремля. Надії на близьку соціяльну революцію виказались лише порожним примаром. Капіталістичний лад виявив себе значно кріпшим й міцнійшим, ніж сподівались того большевики.

Суворе життя примусило большевиків розпочати відступ по цілій лінії. Вони мусіли стати на шлях пристосовування своєї політики до потреб й вимог тієї кляси, яка в усіх совітських державах являється найбільшою реальною силою, до потреб й вимог кляси, проти волі якої в усіх совітських державах не можна відбудувати господарське життя, налагодити тревалий лад, до потреб й вимог селянства. Цей процес пристосовування тягнеться вже третий рік. Всі соціялістичні експеріменти було оголошено військовим комунізмом, який, мовляв, був викликаний лише умовами громадянської війни. В области економічної політики в цілях задоволення селянства був проголошений прінціп вільної виміни сільсько-господарських продуктів, який згодом розвинувся в політику непу. Коли зауважено, що селянству не вистачить одних економічних уступок, почали говорити про уступки в сфері національної політики — звідси той національний курс большевиків, який виразно зазначився на останньому весняному зїзді комуністичної партії.

Рівнобіжно з уступками на користь селянства, тай ці уступки здебільшого мали лише декларативний характер о скільки большевики самі не були в силі або не хотіли побороти інерцію й консерватизм свойого адміністративного апарату, в большевицьких колах цілі останні три роки провадились й провадяться розмови про необхідність перевести обєднання між селянством й робітництвом, конкретно кажучи між селянством й комуністичною партією. Яких тільки заходів большевики не робили, аби впровадити селянство в лоно комуністичної політики! І всі ці заходи, всі ці проекти, скільки їх не вигадувано й не утворювано, банкротували один за одним.

Зараз о скільки можна судити по совітській пресі, в большевицьких колах розпочався період утворення нової серії проектів, які мають здійснити обєднання між комуністами і селянством. Відновлюється діяльність давно грунтовно вже призабутих комнезамів; ці інституції, до тепер здебільшого паперові, підсилюються новими людьми, виробляються для них нові інструкції, ставиться в них на широку скалю культурно-просвітня робота.

В цілях приєднання селянства здіймається з порядку денного антирелігійна пропаганда, яка, як свідчать про це совітські джерела, мала своїм наслідком лише ще дальше пониження авторітету комуністичної партії. Для переведення в реальне життя обєднання між селянством і комуністами встановлюється інститут шефства над селянством певних районів з боку совітських установ; установи, яким доручений певний район, мають спеціяльно опікуватися освідомленням й приверненням на совітську віру селянства тих районів.

Вся ця серія нових комуністичних заходів для переведення обєднання селянства з большевиками, розуміється, нічого позитивного для большевиків дати не зможе. Большевики беруться тут, як й в цілій своїй політиці, розрахованій на селянство, за завідомо безнадійне завдання. Наївним було би думати, що може бути знайдений якийсь компроміс між селянством, яке стоїть на виразно індивідуалістичному й власницькому становищі, котре подіями останніх часів ще більше ствердилося, й комуністичною партією, яка в жаден спосіб не може відмовитись від колективістичної плятформи.

Через те останні проекти большевиків характеристичні не з того боку, що вони знаменують собою розвязання нездійснимого завдання про поєднання між селянством й робітництвом, а з того погляду, що свідчать вони про дальший зріст хитання, непевности, про дальші шукання все нових і нових виходів.

НА ТЕРНИСТОМУ ШЛЯХУ

Обидва товаришували з дитинячих літ і любилися як брати, хоч що правда, при першій стрічі побилися. А було се так. В селі Гарбузові був двір, невеличкий, старий, занедбаний, що ні своїм виглядом ні способом життя мешканців, не вказував на великі достатки. Одинокою окрасою його колись, трийцять літ тому, була молода служанка Марися, яку спровадили пани десь зпід Кракова до дітей, бо на вчених ґуверанток не стало їм гроша, а діти, дарма що паненята, так і липли до сільських дітей і забували свою польську мову. А дідичі дуже уважали на збереження свого польського роду.

Марися скучала за своїм селом та ріднею, почувала себе як на пустині в українськім селі. Щоб вони таки злишилися у панів, задумали вони одружити її з котримсь із двірських наймитів. І не довго шукали, бо молодий фірман Яцко, аж минявся, як глядів на молоду Марисю. Повінчали молодят, Яцка перевели в економи, Марисю оставили в покоях. Се були родичі Стаха, щирого приятеля діточих забав Михася, вдовиного сина.

Яцко, хоч жінка його була Полька й сина охрестили у дворі латинські попи, не забував своєї церковці і своїх признаків. На Махайла в Гарбузові празник. Народу посходилося з десяти сіл, наїхало крамарів з чобітьми, кожухами, полотнами, хрестиками, образками, медвіками, яблуками, словом з усім, чого душа забажає. Хто з вас з „шітскою", завязаною в узлику у хустині не йшов оглядати довгі ряди деревляних будок, обвішаних блискучими трубками, гармоніками, свиставками, червоними й жовтими когутиками, деревляними кониками? Хто з вас забув празничний гамір, клекіт, сміх, перекликування, гойкання і радість у кождого у сей день — той забув наше село!

У празник забрав Яцко свого семилітнього Стаха за руку і пішов спрешу у церкву, а опісля на цвинтар пооглядати базар. Коло одної будки стоїть удовин син Михась, також семиліток і грає у трубку, а хлопці обступили його і один наперед одного кричать: дай я заграю, дай, я заграю!" Та Михась мов і не чує! Підносить блискучу в гору, показує усім, дразнить товаришів, і знову грає. Побачив і Стах Михасеву трубку, почув крик і сварку хлопців, і одним скоком опинився коло Михася, вирвав йому трубку з руки й сам прикладає до губи, щоб заграти, аж тут Михась, як заїде йому між очі, як штовхне у груди, аж Стах захитався і кинув Михасеву трубку між хлопців. Се все сталося так скоро, що Яцко не знав, про що йде річ, а бачучи, що обидва хлопці плачуть і кричать: „Трубка! Грубка!" — кинувся визволяти трубку, а суперників лишив, щоб самі розрахувалися між собою. Се була їх перша стріча, приязнь і перша бійка.

З того часу вони товаришували у школі, забаві, росли в купі, мріли про далекі царства, богатства, про шапку невидимку, пізніше парубочили у двох, ходили на вулицю, на вечерниці, підморгували до дівчат, аж прийшла велика війна, їх забрали до війська й вони розійшлися.

Стах крутився з діднчевими паничками у Кракові, у Відні, у Варшаві, аж доки не скінчилася велика війна й він щасливо вернув до своєї економії, де застав свою маму й сестру Магду, а батька забрала пошесть.

Не так легко жилося Михасеви. Він перейшов усі фронти, ціле пекло світової війни, та щира молитва його старої, убогої мами відвертала від нього ворожі кулі. Та як ударив дзвін у рідному селі, як галицькі стрільці мов орли кинулися боронити рідного краю, благословила і стара вдова свого Михася у бій за Україну. Пішов Михась тернистими шляхами визвольної боротьби. Під Львовом добув у наступі польський кулемет, над Збручем плакав кривавими сльозами, у Проскурові хорів тифом. Здавалося йому, що не бачити вже йому рідної хати. У тифозній горячці бачив рідне село, бачив Стаха, як підпалював його рідну хату, а маму, його стару маму не випускав з огню. Горіла хата, горіла й мама й у смертельних судорогах кликала: „помсти, сину, помсти, Михасю, твою хату і твою маму!" Зривався, шукав кріса, хотів летіти на помсту!

Потім опинився скитальцем у чужині. Писав до мами, цілий рік не мав вісточки від неї. За рік написала, що кати шукали в неї сина, та посадили її за нього в тюрму! „Сину, я мовчки терпіла, зносила наругу, побої, голод. Я хотіла всі терпіння перенести на собі, щоб Бог дав тобі долю, щоб дав сину помстити кривди твоєї старенької, сивої, змарганої безпросвітною працею, мами!"

Затужив Михась у далекій чужині, на чужій роботі. Померкли горді очі, чоло похилилося в задумі. До рідного краю, у рідне село, до старенької мами! І Михась поїхав.

Маленька, облупана хатина всміхнулася замазаним віконцем. На чорній, кострубатій стрісі старий музьок, приятель їх вірний, заклекотів на зустріч Михасеви. А слива, одинока слива в їх садочку, скільки сливок стиглих, солодких зародила для нього! Та проте, яке дивне почування колише Михасеву душу! По десятьох довгих роках злиднів побачив рідну стріху! Михась перехрестився, схопив у жменю сльозу, що повисла на його стужених очах і застукав у двері. Ніхто не виходив, ніхто не просив зайти. Відчинив двері, зайшов до світлиці. Нікого нема. Михась став біля порога, кинув оком по хаті. Чогось така чужа здається йому рідна хата. Маленька, темна. Стіни білі, кругом образи старі почорнілі. Постіль застелена білою веретою, над постелею св. Николай. Грізно глядить йому прямо в очі, підніс руку, не благословить, а наче питає: „Де твоя побіда, де твій кріс?" А праворуч Пречиста Марія, сумно усміхнена, голубить своє Дитятко й наче шепоче: „кріпись, сину, до боротьби за правду, яку голосив і казав любити мій Син".

— За правду! — підхопив Михась і упав на коліна перед образами, зложив руки й молився, щиро, гарячо, як колись, як тоді, як мама проводжала йому в молитвах. Молив Бога за дальшу боротьбу за правду, за дальші злидні і труди там, на полі бою, за правду, за свою Україну!

З городу надійшла мама.

Якжеж вона посивіла за сих десять літ! Зайшла в хату й заніміла з радощів. Син вернув, її Михась вернув. Плакали на радощах і сміялися, витаючи. Розказували собі свої переживання, розвивали думки, укладали пляни. Під вечір мати сказала: „Твій Стах жандармом у нас. Бережися, сину, щоб яке лихо не трапилось!"

Побув Михась три дні, аж тут чує, що на подвірю хтось говорить:

— А цо, кабанко, син вернув?

— Вернув, — відповіла коротко його мати.

— А ти, стара відьмо, й нічого собі! Не знаєш, що маєш його „мельдувати" в жандармерії?

— Знаю, що й без сього прийдете за ним! — відрубала мати.

Не втерпів Михась, вийшов з хати й бачить: Стах, а зним і ще двох жандармів. Стах підбіг до Михася, простягнув руку, та зараз сховав її. Відправив своїх товаришів, а сам лишився коло Михася. Мати пробурмотіла щось незрозуміле, чи до жандармів, що, злобно посміхаючись виходили за ворота, чи до поросяти, що рилося під плотом і зайшла в хату.

— Здоров, Михасю! заговорив лагідно Стах. — Давно ми не бачились. Не росказуймо собі нічого. Що за той час було, хай пропадає. Досить ти наволочився по світу, натерпівся, зійшов на жебрака, досить з тебе. Тепер слухай! Ми колись товаришували, жиймо дальше у згоді. От, я тут жандармом, маю грошей доволі, добре мені. І тобі пора покинути сі нісенитниці й войну з нами. Се твої провідники вигадали якусь там Україну, щоб хлоп не мав спокою. А ти покинь таку роботу, бо ти бачиш, що „Русин" є на се, щоби був хлопом, а Поляк паном. Ходи д онас. Я вистараюся тобі о принятте до жандармерії і заживемо у згоді, як колись.

Михась мовчав. Досада відбирала йому мову, а зазив до дружби палив обидою серце. Почув перший раз у життю, що ненавидить колишнього друга! —

Чому не говориш? — питав Стах. — Не правду я кажу?

Тобі пора подумати про себе. Яку там Україну збудуєте? Ми не дамо вам ні клаптика землі, бо „Русин", як забогато має, то брикає. Шкода тебе, ходи зі мною до служби, годі мамі заглядати в горнець. —

„Стара відьма", — майнули в думці Михася обидливі слова Стаха. Один скок і Стахів кріс в його руках, одна мить і Стах без гомону покотився на землю!

— Пращайте мамо! Се за вас покарав нахаба! І за Україну! — гукнув Михась і скочив в огороди.

Шукали й не найшли Михася. Стару вдову били, волочилили по тюрмах, щоби сказала, де син. Нічого не вивідалися. Вона знає, що прийде до неї Михась, як задзвонять по всій Галицькій Землі дзвони, а св. Николай не буде докоряти йому, де його побіда!

(З „Укр. Прапора").

НА ПЕРЕЛОМІ.

Публична заява англійського уряду, що вважає французько-бельгійську окупацію Рурщини безправством є ударом в лице мстивим та імперіялістичним затіям французьких шовіністів. До сего отвертого виступу спонукали Англію її власні життєві інтереси, які не годні ніяк остоятися при теперішних півaнархічних обстановах в цілій Европі. Англія потрібує спокою і ладу у світі, без чого її промисл і торговля немислимі. Ще й до того повоєнна Франція, зі своїми імперіялістичними плянами і вислідним із цього мілітаризмом, стала для Англії еще більше небеспечною сусідкою, чим передвоєнна Німеччина. Бо коли Німеччина була тільки майбутньою погрозою для англійського „бизнесу" то новочасна Франція несе в собі грізьбу навіть для політичної незалежности англійського народу. Ухвала Французького парляменту, якою призначено міліярди франків на аероплянн, сотки міліонів, розпозичені поміж ріжні держави в Европі на скріплення війск у союзників (поміж ними 500 міліонів дала Франція свому байстрюкови, Польщі), — усьо вказує, що Франція лагодиться до нової війни.

Проти когож малаб бути отся війна? Проти кого ці зброєння і підкуплення чужих сил?

Смішна відповідь, що це усьо ладиться проти безоружної Німеччини або такої Росії, що навіть проти миршавої Польщі не уміла добути сили.

Ці всі великі приготовання Франції були і є вимірені проти вікової своєї соперниці, Англії, яка одна стоїть на перешкоді амбітним плянам французького імперіялізму.

Англія найшлася в скрутнім положенню, бо побачила, що вратована нею гадюка хоче вкусити смертельно її саму. Довго важився англійський уряд із розривом антанти; міркував, що таки прийде кінець повоєнному ошоломленню та що у Франції візьме верх твереза політика реконструкції і мира.

Аж коли усі вказівки і поради Англії зістали відкинені через французьких загорільців і коли англійський уряд побачив, що довшим вижиданнем дасть тільки змогу скріпити французький мілітаризм, аж тоді, коли Франція стала поводитися в Европі як зверхниця над усіма державами, аж тепер виступила Англія отверто проти французької політики.

Не обвиваючи в бавовну, англійський уряд сказав сміло і отверто, що заняття Поруря французькими і бельгійськими війсками є безправством, цебто найзвичайнійшим бандицьким нападом узброєних ватаг на безоружне населення.

Ще є завчасу говорити, які вийдуть наслідки із того рішучого становиска Англії, але певним є це, що французькі мрії про порабочення Европи не сповняться ніколи.

Це вже не перший раз пробує Франція оттакої штуки. Єще за Людвика XIV, а відтак за Наполеона І французькі політики думали підчинити цілий світ, але і тоді і тепер стала на перешкоді Велика Британія.

Коли ще тепер не прийде до отвертого зірвання, то тільки тоді, коли Франція пристане на англійську пропозицію, щоб усунути війско і передати ціле діло відшкодовання в руки невтральної комісії, яка означить найвищу можність Німеччини ід сплаті. Це буде тільки перший крок Англії, за котрим піде жадання загального розоруження, звернене передовсім проти Франції і її наймита, Польщі.

Дуже можливо, що так, як колись Німці, так тепер Французи, спробують добути оружієм того, чого не вдалося їм добути дипльоматією і грізною поставою.

На думку пишучого це булоби кінець Франції, а з нею й Польщі, як держав, що прутьcя на світову сцену.

Англія не програла еще ніодної війни; вона не програє її і тепер. По стороні Англії стане увесь світ, якому уже через міру переливається французька нахабність. Щож торкається Польщі, вона найдеться між молотом і ковалом, оточена довкола ворожими сусідами і в самій собі мати-ме своїх смертних ворогів в собою поневолених народах.

По розвалі Польща вже не воскресне ніколи такою, як тепер і радіти-ме, коли оставлять її в тісних етнографічних границях, де владу переймуть польські хлопи.

Якби й не було, це певне, що Україна мусить вийти на верхи а це тому, що вона є краєм селян.

На цілім сході Европи селянські маси підготовуються, щоби забрати державні керми у свої руки. Московщина, Україна, Румунія, Болгарія, Югославія, Литва і др. — цілий европейський схід це територія, у якій селяни становлять 80% населення. Досі ті хліборобські маси не були зорганізовані. Послідня війна і революційний період розвинув у селян почуття свідомої сили. Та сила на очех кується у таку міць, що від неї впадуть усі тиранії, які поневолили села.

Майбутня світова заверюха принесе перестрій Европи, а у ньому нову, могучу Україну, як державу селян.

Чуй Дух.

ДОПИСИ

ВУДГЕЙВЕН, Н. Й.

Хрунівство само себе карає.

Польська нахабність ділає на слабий характер, як магнес або леп на мухи. Як нерозумна комаха сідає на клейкий папір, а відтак надармо пручається, щоби освободитися, так і між людьми трапляються нерозумні, що даються звести примані. Не тільки поміж нами трапляються хруні; кожда народність мала або й має ту язву. Бо воно так легко приходить скочуватися з гори. Шлях в гору стрімкий і тяжкий. Нічого легшого, як поширити зневіру у власну силу. Усякий лінтяй, себелюб і непотріб тільки і жде на те слово, що мовляв, „усьо пропало!"

Ще й до того у психольогії безкритичного чоловіка є той рис, що він захоплюється зверхним проявом блеску, хочаби той блеск закривав незнати яку погань і нужду.

Пригадаймо собі тільки наших москвофілів, що захоплювалися мнимою силою і величю царської Росії і теперішних прихильникв большевицького режіму, яких не отверезила навіть масакра міліонів українського люду і очевидне поробочення працюючих кляс через жменю амбітників-комісарів. Ті наші сліпі люди й надалі повторюють-за-дотепними, що на Московщині й Україні влада в руках „робучої кляси", хоча кождий повинен знати, що уся большевицька влада находиться якраз в руках людських паразитів, які ніколи не робили тяжкої „чорної" роботи та що комуністична тиранія захопила таку самовладу, про яку і не снилось царям.

Оттаксамо бувають люди, які приймають зверхну позолітку Польщі за правдиве золото. У Польщі здавна вткнулися приповідка: „Застався а постався!" Оце й переводиться на наших очах у відновленій антантою Польщі.

Банкротуюча польська держава, замість шукати економічного уздоровлення в праці і продукції, заставляє державне добро на всілякі безхосенні манїфестації і на удержанне через мірної армії, що разом висисає усю силу і мусить привести Польщу до певної загибелі. Захопленне українських земель, замість збогатити Польщу, мусить привести її до упадку, тому, що внесло у її державний організм міліони явно і тайно ворожо настроєних людий. При першім конфлікті, у першій війні, ці міліони українського населення, мусять станути і стануть проти Польщі, а по стороні її ворога. До виступу проти Польщі спонукає нас не що инщого, а те моральне право, яке має кождий чоловік, щоби боротися з насилою й поневоленнем. Бо український нарід ніколи не обявив своєї згоди на злуку з Польщею, а усі події послідних років роскопали між нами і Поляками таку пропасть, що її вже тепер нічо не виповнить.

У такім самім положенню находиться Польща й супроти Литви, колишнього третого члена ославленої унії „Польща-Русь і Литва". Коли можливе, то настрій у Литовців еще більше ворожий, чим у нас, бо Литва не годна забути страшного крутійства, яким опутали Поляки молоду литовську державу, яка колись, в минувшині, учинила тільки жертв для польської державности. Литовці винесли велику науку з бувальщини, а саме, що унія з Польщею знищила литовську націю та що й нині Польща посягла грабіжною рукою, щоб до тла вигубити й недобитих нащадків колишньої могучої литовської держави. Ця тінь колишньої Великої Литви, яка закріпилася тепер у литовську державу, знає, що думати про Польщу, а ті Литовці, які найшлися у заграблених Польщею землях, також мають свої пляни і надії, які не ідуть в парі із польськими. Вони тільки ждуть нагоди, таксамо як Українці, щоб помочи розвалити новочасну тюрму народів.

Мимохіть збився з дороги, переповідаючи це, що бачить кождий свідомий чоловік.

А тепер вертаю назад до нашого Вудгейвен.

Був тут, у нас, оден Литовець, якому так заімпонувала Польща, що він вирікся своєї народности, а пристав до Поляків. Як кождий ренегат, він став великим польським шовіністом і величав кождий крок польської політики як самий взірець мудрости. Трапилося так, що він працював у одного контрактора Жиад. Його „польский патріотизм" спонукав його до того, що він став таким ряним антисемітом, що на кождім кроці похваляв антисемітизм Поляків, а навіть додавав ще й своєї уваги, що потребаби вчинити, аби „кохана ойчизна Польска" позбулася „жидівської язви". Якийсь нас велося оттак, аж таки не стало терпцю одному з робітників („карпентрови"). Слухати все цих самих теревенів і він сказав опольщеному Литовцеви, щоби заперестав своєї глупої балачки. Із того вийшов спір, у якому Литовець втратив „джяб" і вийшов з підбитими очима.

Невдовзі потім оттой Литовець виїхав до краю і забрав з собою пару тисяч долярів, що заощадив в Америці. Коли його краяни допікали йому за хрунівство, він оправдувався тим, що Польща „велика", а Литва „мала"—проте його любов до Польщі мусить бути велика, а до Литви мала і т. п. дурниці. Колиб на оцім скінчилося всьо, не булоб про що й писати, бо хрунь не таке цікаве звіря, щоб про нього аж розписуватися.

Але от цими днями той „карпентер", мій знакомий, що то побив був оттого литовського хруня, дістав від нього листа. У цьому письмі роскаюється опольщений Литовець. Прозиває Польщу словами, яких не вольно друкувати, а так само цілий польський уряд і польську суспільність.

Упадок польської валюти вчинив його жебраком так що він опинився у крайних злиднях і „на милість Бога" просить, щоби післати йому шифкарту, щоб міг вернути до Злучених Держав.

Кобиж кождий хрунь дістав оттаку научку, то не булоби між нами місця для московських і ляцьких пропаганд. Той Литовець виїхав з цілою родиною і з кількома тисячами долярів під польську окупацію, як до раї. Колиб він був литовський патріот і виїхав до свобідної части своєї вітчини, будби нині жив щасливо у своїй малій, але розумно веденій литовській републиці. А що йому запахла Польща і заімпонувала майбутня польська сила, длятого нині покутує і він і його рідня за його нерозум і безхарактерність.

Із того наука, що хрунівство не виходить на здоровле. Лучше разом зі своїм народом зносити біду чим бенкетувати з його катами. Із нею йде другий висновок, а це, що тільки орієнтація на свій власний нарід не змилить ніколи. Навіть малі народики, як Швайцарці, Данці, Естонці, Литовці і много других добули волю і добробут, коли стояли разом.

Коли порівняємо в половину менший числом чеський нарід із польським, то зараз побачимо, що Польща це великий, надутий міхур, а мала Чехословакія це вітчина солідної і доцільної праці, яка веде свій нарід до чимраз більшого вдоволення і сили. Проте і нам, Українцям, не оглядатися на нікого й ніщо, а тільки на ціпке зорганізованнє усеї нашої сили. Злучені разом побідимо і створимо сильну державу.

Микола Костів.

ЗГАДКА СТАРИНИ

I.

Заніміли по Вкраїні
Бандури, торбани;
Де лиш глянеш — сумно, тихо,
Що аж серце вяне.
Ані кобзи голосної,
Думи не чувати,
Плаче батько, плачуть діти,
Плаче стара мати.
Січ, козацтво, отамани
Мов у море впали,
Сила й воля, правда й слава
В безвістях пропали.
Січ преславна, де козацтво
Буйне вікувало,
І лицарське, горде військо
В похід виступало, —
Повалилась у руїни,
Зросла бурянами.
Київ славний, злотоверхий,
З баштами й церквами
Зажурився, засмутився,
Бо в нім тихо стало,
Мов у гробі. Не гарцюють
Кіньми, як бувало,
Мармуровим битим шляхом
Птахи з Запорожа....

II.

Сиві степи, очерети,
Байраки, діброва,
Слободеньки попустіли, —
Та лиш хиба сови
Тяжко, важко стогнуть, плачуть,
Де колись літали
Соколами Запоріжці,
Громом розгромляли
Орду, Татар, вражих Турків,
Ратували волю,
І лягали головами
По широкім полю;
Відбивалися від врага,
І його безправства,
І від Жида напасного
Та його лукавства.
І Дніпро через пороги
Не реве так грімко,
Водоспади не падуть так
Зі скал в пропасть стрімко.
Славутиця зажурився,
Що вже байдаками
Не укриєсь сивоусий,
І враз з козаками
Не приміти ме вже більше:
„Гура, Цареграде!
Дрожіть, баші Серайські
І ти Амураде!"

III.

Все змінилось, все пропало;
Тілько ся лишили
Чорним шляхом по Вкраїні
Кургани, могили,
Німі свідки бувальщини,
Батьківської слави;
Тай їх уже захожуєсь
Супостат лукавий
Зарівняти мов би плугом,
Згадки щоб не стало;
Що лиш око наше бачить
З світа щоб пропало,
І могили пощезають,
Заростуть травою,
Лиш остануть жаль і смуток
І око з слезою.

Ізидор Воробкевич.

ПОЗІР НЕСКОГОНІНГ І ОКОЛИЦЯ.
Бр. св. Михаїла, від. 231 У. Н. Союза
— відограє —

ПРЕДСТАВЛЕННЄ

В НЕДІЛЮ, ДНЯ 19. СЕРПНЯ 1923
в гали Ф. Ферка

котрого в Нескогонінг еще не грано. Просимо Нескогонських і околичних Українців прибути і побачити дуже гарну штуку. Хто прийде, не пожалує а буде вдоволений, за що ручить
91-92 КОМІТЕТ.

В КОЖДІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ХАТІ ПОВИННА НАХОДИТИСЬ ЧАСОПИСЬ „СВОБОДА".

Матвій Костишин.

ВАНДАЛІЗМ

(З революційних хвиль на Україні).

Дожилася Україна
Туземного раю,
Спльондрували вороженьки
Од краю до краю.
Сян, обагрений кровію,
Не відпочиває,
Стиха филі дрібнесенькі
В море відсилає.
Рідні ниви поорали
Ревучі гармати,
Міста-села зруйнували
Ворожі гранати...
Там високі гірські шпилі
Неба досягають
Посумнілі... мов за кривду
З Богом розмовляють...
Туман сірий устелився,
Сонічко не гріє,
Лиш зашумить байрак з тиха,
Як вітрець повіє.
Чайка вмовкла, не кигиче,
Там Дніпро клекоче,
Филя гонить за филею,
Мов розбити хоче.
Реве стогне, скажене,
Женесь в Чорне Море,
Немов хоче розказати
Про нещасне горе.
Що вже Київ у руїнах,
Не світить дахами,
Обложений на чотири
Части ворогами.
Здіймаються стовпи диму,
Огні вже палають,
Київлянам на привіти
Кулемети грають.
Кругом стогін, кров, та сльози,
По всій Україні,
Нема кому пожалітись
Нені-сиротині.
Не минулось одно лихо
Друге наступає
Рідну землю знов несситий
Ворог облягає...
Большевики з Денікіном
Про царат воюють.
На заході вражі ляхи
Знова бенкетують.
Розливають кров невинну...
Безталанний світе,
Куди прохання нам слати?
Де ся нам подіти?
В нужді ніхто не зарадить,
Сам про себе дбає,
Хто міцнійший і верх візьме,
Той і правду має.
Тоді він не пожаліє
І рідного брата
Убє!... живцем замордує,
Обернесь за ката.
Осьтак шляхта верховодство
Через других взяла,
Загарбала рідну землю,
Все поруйнувала.
Обмочила свої руки
В українській крові,
Накладає на підданих
Желізні окови.
І без серця убиває,
Катує, мордує,
Загарбує кровавицю,
В коріни руйнує...
Гуляй!... гуляй!... смокчи кровцю!...
Накладай окови!...
Наситися!... щоб ти трісла
Від людської крови!...

Вінніпег, 3. червня, 1920.

В КОЖДІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ХАТІ ПОВИННА НАХОДИТИСЬ

ЧОРНІ ДІЯМАНТИ

РОМАН В ПЯТИ ТОМАХ
МАВРА ЙОКАЯ.
(Переклад з мадярського)

ПЕРШИЙ ТОМ.

ДРУГИЙ ТОМ.

(38)

Відчит Івана „Шеста частина світа".

Пять частин світа ми вже знаємо, про шесту ми довідуємося аж тепер, що вона істнує.

А що вона істнує, це ми знаємо вже певно.

Де вона вона?

На північнім бігуні.

Ціла частина світа, повна невідомих рослин, невідомих звірят і тому певно населена також людьми.

Найславнійші вчені доводять істновання цеї частини світа, і відважні моряки стараються вже більш століття, пробитися скрізь плаваючі гори ледового моря, щоб дістатися до цеї шестої частини світа.

Можливо, що на південнім бігуні є також сьома частина світа. Капітан Маурі закликав англійське правительство послати туди експедицію і науково доводив, що судячи по стану барометра, який при постійнім дощі в країні південного бігуна не міняється, повітря там мусить бути рідше, та що давлення вищого, густійшого повітря на нищу рідшу верству спричиняє високу температуру, під впливом якої мусить повстати нове життя по той бік ледових гір.

Але це лише припущення. Про північний світ, ми маємо вже позитивні відомости.

Шукаючи цю шесту частину світа загинув Франклінз своїми геройськими товаришами. Їх приклад не залякав, а знайшов наслідувачів; чоловіки з залізним серцем і вогневою волею прямували по їх слідах, шукаючи на безконечних ледових полях тіла загинувших і скарб їх записок.

Вони пробились до країни вічної зими, яку відвідують лише ескімоські мисливці.

Два ірляндські корабельники знайшли канал Велінгтона, який вільно тече між ледовими горами моря і назвали найбільш віддалений з тамошніх островів: „Оком Ірляндії." Росіяни називають цей канал „Полінія", що на нашій мові значить „Протока".

Цей канал знаходиться під 77° 49' північної ширини і 115° 85' західної довжини.

Більшість подорожних вмерли з своїми кораблями між вічними кольосами ледового моря і ратувались на санках, полишаючи все і забираючи з собою лише свої записки.

В 1852 капітан Бельхер був примушений полишити свої чотири кораблі в протоці Барон, де вони були втиснуті між ледовими масами, які на суші назвалиб горами.

Один з цих чотирох кораблів „Резолютний", слідуючою весною втік від своїх товаришів. Він пішов подорожувати на власну руку. І шіснадцять місяців він плавав без вітрила, без керманича, без капітана, без жадніcенького матроса, проваджений лише таємничою течією моря, аж нарешті його зловив американський капітан Будінгтон на відстані дванадцяти соток морських миль від затоки Барон, в Гоґард-Зунді, майже на другім боці земної кулі.

Отже цей нерозважний корабель знайшов сам дорогу, яка провадила до відкритого моря і мусів без сумніву проплисти через значну частину „Теплого моря".

Колиб цей корабель міг говорити!

Але дещо він всеж міг сказати.

Лівий бік корабля був цілком обвішаний мушлями. Мабуть він на якийсь час натрапив на піскову мілину, і поки його звільнив приплив, ці мушлі примсокталися до його бічних дощок. Це був ґатунок мурексів. А вони живляться морськими рослинами. Отже на шляху пройденім цим кораблем є мушлі і морські рослини. Отже море ніколи не замерзає там.

І ще одного свідка приніс цей корабель з собою, пташине кубло, на якім сиділа самиця бусела з двома молодими. Ці буселі ріжняться від наших світлоблакитним пірям і чубом. Ґатунок, що ріжниться від усіх досі відомих.

Коли вона побачила чужих людей на покладі корабля, вона схопила раптом одного з двох молодих в дзьоб і полетіла з ним геть. Капітан не дозволив застрілити її. Цей птах літав швидше ніж звичайні чорногузи; він ростинав повітря з швидкістю трицяти кляфтерів в мінуту, що робить двадцять сім миль в годину.

Полишене молоде корабельщики взяли в опіку, але воно нічого їло. По трицяти годинах вернулась мати. Тоді корабель з пароплавом, який тягнув його, був вже остількиж довгий час по дорозі на південь. Отже птах, відчисливши дорогу корабля мусів пролетіти до найблищої сумі відстань в сімсот вісімдесять миль поки він вернувся.

Що він мусів бути там, доводила жаба, яку він приніс в дзьобі і перелітаючи кинув свому молодому з повітря на поклад корабля. Жаби такого вигляду досі цілком ще не знали. На спині вона мала луску подібну до chiton squamosus.

Молодий птах жадібно проковтнув цю жабу.

По сороках годинах мати вернулась ще раз і принесла молодому птаху подібну амфібію, але той вже перестав жити. Корабельники виїхали сконавшого птаха, жабу всадили до спиртуса і подарували обох нюйорському музею. Всі природознавці, які бачили абах звірят, казали, що це цілком невідомі ґатунки звірят, такіж дивні, як австралійська фауна в порівнанню до европейської.

Суша, на якій вони живуть, судячи по лету птаха має зачинатися під 85. стопнем північної ширини, провадячеж туди відкрите море о декілько стопнів блище, і клімав там має бути теплим!

Але що дає теплість цьому підсоню, коли вже під 72. стопнем живе срібло замерзає і може бути коване, як иньші метали?

Трудности подорожуючих до північного бігуна страшні і робляться тим більші, чим блище вони до бігуна.

Найбільш відважний і щасливий подорожний до північного бігуна, який і найбільше витерпів, був капітан Кане.

Те, що він пережив під 80. північної ширини здається належить до обсягу фантастичних неможливостий, є дивний сон сплячої природи.

Зима треває там вічно, літо то лише лагідна зима.

Одного осіннього вечера сонце заходить останній раз на обрію і тоді не зявляється знов пів року. Наступає ніч, яка треває пів року. Лише широка поверхня снігу і місяць дають трохи світла, а в особливо святочні дні світить таємниче північне сяєво.

Термометер показує сорок стопнів Ф нище нуля.

Жадне звіря, жадна рослина не може істнувати тут, навіть останній ледовий птах зник з повітря, останній морський кінь з води і найбільш витревала рослина, лишай, зник з скель. Людина лишилась сама.

Але так страшенно сама, що Кане, почувши раз, що його лоскоче волос на шиї, радісно схопився за це місце, гадаючи, що це блоха. Він тішився, що в цій країні Нічого окрім нього є ще звіря. Марна радість! Навіть цей останній вірний приятель полишив тут людину. Тут живе лише Ніщо.

І якіж дивні витвори робить це Ніщо з того Чогось, яке принесли сюди відважні люде!

Що зробилось з засобів поживи?

З сушених яблок кусники халцедону. Їх можнa булоб сформувати цілком в камені для печаткових перстенів і обточити. Квашена копуста в бочці творить рід нового металю, який розщеплюється листками як лищаковий (слюда) шифер; злім блищить мерламутром. Цукор же, відомий нам в формі кристалів, виглядає там як мерзлий кавчук перемішаний з опилками; його не можна розломати чи розбити, лише можна розпилити. З масла можна булоби виточувати цілком добре фігури, як з слоневої кости, злім його блищить як лищак (слюда); мясо найкраща мармурова мозаїка, не гірша фльорентинської; сокира відскакує від нього, його можна розбити лише долотом. Бочка ляпового олію з якої зняли обручі, щоб розбити молотками той камінний валець, подібний до тих, яким вирівнюють шорстку на мак-адамівських дорогах.

І це в каюті, де палять безупинно і тим зменшують зимно до 34 стопнів.

Люде, які сидять тут в напаленій кімнаті, оточені таким туманом від їх власного опдиху, що вони не бачать на шість кроків. Коли хтось зниме на хвилину покриття з голови, воно парує так, ніби це була миска з вареною картоплею. Хто кричить голосно, а не говорить скрізь зуби, той випускає з уст хмару пари, ніби він був гарматою, а хто виконує якусь тяжку роботу, від того піднимається пара як з гейзера. Ножі, виделки, такі зимні, що хто не вважає при їді, тому вони лишаються висіти на язиці та устах і стягають з них шкіру. Хто власне, не натягнувши шапку на очі, той прокинувшись не може відкрити їх, бо повіки йому смерзають.

На дворі, в ночі, в ледовій пустелі температура ще о шість стопнів нища.

І в цю жахливу країну, в цю страшну ніч насмілюються подорожувати люде, щоб підійти блище до північного бігуна.

Їх кораблі замерзають, але вони приготовані на цей випадок. Вони привезли з собою санки, на яких знаходилися човни з заліза і кавчуку, в яких було місце для шести чоловіків. Вони рішили подорожувати далі на санках, коли лід задержить їх кораблі і посідати в човни, дійшовши до відкритого моря, щоб пробитися на них до північного бігуна. Вони мали з собою ністьдесять вибірських псів, щоб запрягти їх в санки. Але вже під 79. стопнем всі пси дістали корчі шелепів і загинули. Сміливим подорожним не лишалось нічого иньшого, як тягти самим санки, але і це не злякало їх. Два тижні пробивалися вони повільно вперед при сорок стопнях зимна. Вони підійшли до північного бігуна о два стопні блище.

І коли вони осягли 82 стопня температура почала підниматись о десять стопнів.

Предчуття тріюмфу дало їм нові сили. Вони не давали собі відпочинку, але пробивалися далі вперед, термометер все піднимався і осягнув нарешті нуля. Тут було вже тепло.

(Дальше буде).

Др. Володимир Галан
бувш. 2 бат. Х. п. пол. арт. У. Г. А.

ЗДОБУТТЄ ТАРНОПОЛЯ У. Г. АРМІЄЮ 1919 РОКУ

З грізного „потирокутника смерти" прийшов від Начальної Команди приказ „Вперед". Стрілець зрадів, стиснув в руках кріс і глядів, глядів за рідною стріхою, яку лишив ляхам на поталу!

Ми були певні, що прийдеться нам кинути рідну землю, та йти за Збруч. Та ні ми вернемо, проженемо ляхів, освободимо нашу землю з ляцьких кайданів зовсім.

І пішли ми. Наче ураган впали наші лицарські полки на ворога, гнали його не даючи відпочинку. Опоені побідою ми не чули умучення, а гнались вперед. Здобули Чортків, Копичинці, Теребовлю, Сухостав, Мишківці та йдемо на Тернопіль!

Там буде завзятий бій! Ворог стягнув весь свій занас, щоби за всяку ціну боронити міста, та ратувати свій фронт. Нам це обоятно. У нас свій приказ: завтра Тарнопіль мусить бути в наших руках! а проче нас не торкається.

Головний наступ на Тарнопіль мав виконати І. Корпус, бо в його напрямку походу лежало місто. На південний захід підпомагали частини ІІ. Корпуса, який розвивався в напрямку Бережан. Дальше на південь посувався ІІІ. Корпус.

Перший Корпус мав тоді пять бригад піхоти, пять полків польової артилерії, а саме бригади; пята, шеста, девята, десята і 21-ша і також полки артилерії, а крім цего частини корпусної та бригадної кавалерії. Десятій бригаді призначено відтинок від Мишківців до Баворова.

В ночі прибули ми по цілоденнім бою до Микулинець, а ранком Х. бригада і Х. полк артилерії мали заняти фронт до наступу.

Найбільшого опору сподівались біля желізничої лінії і гостинця під Березовицею і там розміщено наші найбільші сили а саме: два Курені піхоти (третий і четвертий) і три батерії (першу, трету і четверту) в Мишківцях. Другий Курінь і Друга батерія відойшли до с. Прошова, а перший Курінь мав виступати через Баворів, Грабовець, Бірки Великі на Тарнопіль. Протягом дня мав перший курінь найти лучбу з XXI. бригадою, яка мала охороняти наше праве крило.

Ранком великий рух в Микулинцях, бригада виступає в поле, щоб заняти приказані місця на фронті. Наче в муравельнику снуються люди, крик, гамір, кухні роздають рештки кави охочим, вістові розїджають, справники скликають людий. Та це позірно лиш такий непорядок. Во одно чарівне слово „Позір" приковує всіх на місця. І курінь за курінем, батерія за батерією виїзджають з містечка.

Дорога до Прошової нудна, без бою, порох.

Розвідка пішла вперед. Ось вістовий зі звітом від передної сторожі: „Ворожий відділ втікає з Прошової. Потрібно легкий кулемет до погоні".

Кінний кулемет пігнав вперед а курінь прискореним походом спішить за ним. В селі радість. Ось вже наші! наші йдуть! Ой Господоньку, та вони канони везуть! — перелякано говорить бабуся тай плаче.

Чого плачете бабусю, та ми прийшли вас визволяти, а ви плачете! — говорить стрілець.

Та я з радости плачу, сину, що у Вас така велика сила, що ті розбійники більше не вернуться."

Збіглось ціле село. Вже і молока понаносили і хліба, та просять розгоститись. І чуєш, що це твої рідні і так весело робиться на душі.

„А ви будете закопували васі канони в нас" питає якийсь відважнійший хлопчина, який став вже військовим знатоком за час війни. (Закопувати канони, це те, що заїзджати на позицію).

Та нам не слід здержуватись. Треба обезпечитись і заняти приказану лінію за селом в сторону Березовиці.

За селом хрест на горбі а це для нас най. найлучша орієнтація. І на карті (мапі) його намальовали. Як раз там наша позиція до ночі а в ночі дальше. Розмістились сотні в житі а батерія за ними, тай відпочиваємо. Обоз остав в селі.

Сегодня будемо обідати хоч раз по панське! — каже стрілець.

І справді в долину заїзджає кухня і роздає обід. Половина стрільців з боевої лінії повзе в долину до кухні а друга остає. Так міняються.

Яка це розкіш їсти і сісти при цьому на землю! Не спішитись і держати в руці їдунку, а так таки сісти, або лягти. Потім говорити з товарищем, спочати; знаючи, що не буде зараз походу або наступу.

Добре спочали, вже вечеріє а приказу ще нема. Йдемо в село, там певно приїде вістовий бригади до команди куріння.

Чути тупіт. Це бригадна кавалерія під командою молодого четара А. Вони їдуть охороняти наше праве крило. Приказу ще нема, але скоро приїде сюди вістовий. А ось і вістовий! Скочив з коня, поздоровив: „Голошу слухняно приказ бригади!"

Ось перші слова приказу:

„Х. бригада має заняти Тарнопіль. Наступ начнеться о год. 3. рано. Знак дасть артилерія 5-хвилевим ураганним огнем!"

Завтра будем в Тарнополі! Знова будем гнати ляшків, вони тікають, боягузи! Мордувати старців, жінок і безборонних дітей вони вміють, але в бою тікають. Ми бємо їх, їх власним оружем. Иньошого в нас не має, що здобудем на ляхах, тим стріляєм і йдемо вперед.

„Ранком наступ; Гура!"

Спати нема часу, але хоч хвилину, бо завтра не буде і того. Батерія на полі, гарматчики сплять на землі, коні при возах, готові до походу.

Чудова ніч. Наче прищурившись гармати ждуть щоб сипнути огнем і жалізом на ворога, та дати поміч своїй піхові.

Хочби той місяць трохи сховався, а то видно як на долоні! Перша година. Ще можна лячи. Вартовий все одно збудить. Як гарно так витягнутись!

Коли нам суджено спочати після тої війни! Вже шестий рік скитаємось, а кінця не видати. Але хай візьмем лиш Львів! Завтра Тарнопіль, відтак Золочів а потім...

Вставати... — розніся голос вартового.—Піхота відходить...

Двійками проходить сотня за сотнею, тихо. Стежі пішли вперед. Якесь болото.

Позір... В розстрільну... — передає приказ сотенний. Шепотом передають його стрільці і наче вуж розтягаєся наша боева лава.

Це наша вихідна точка до наступу. Ждемо на знак.

Блиснуло... раз, два... Гррр.. Гррр. Грр... Фій... ф-фі-і. Тр-ак. т-р-а-х.

Заблисло довкруги, на небі відбивається полумя, над головами перерazливо свистять гарматні кулі та розриваються в ворожих окопах.

Гу-р-р-а-а-а! Вперед! Б-и-й! Гу-р-р-а-а!

Бах. бах, дра-та-тата-та! Гу-р-а-а-а! Ою! Йой! Йой...

Тарахкотять кулемети, чути крики ранених, зойк, крик, свист куль а понад все здовж по полях грімке Г-у-р-р-а-а-а Піднялись наші лави, оживли тихі поля. Страшним ударом летять на ляхів! Гур-а-а рознеслось над ляцькими головами. Вони здаються та просять ласки!

„Пане не забіяй, я не хця.і войовацъ!"

Бій устає. Зганяють полонених. На побоєвищі зойк ранених.

Вперед на здогін утікачам!

Щось на правому крилі сильно грають кулемети, чи не попав наш курінь в яку халепу? Наслухуєм. Голос йде взад.. Значить наші вперед! Гура!

Артілерія вперед! Ми цего ждали. Піхота пішла полями вперед на вздогін. Вже видніє. Ведуть полонених. Добре одіті але самі молокососи.

„І ви хочете з нами воювати? А не сидівбись ще коло мами? — говорить старий вояка.

Доїзджаємо до села. Праве крило йде добре. Чути лиш поодинокі стріли як на ловах. Видно вистрілюють вже рештки. Але на ліво грають ще машинки... (кулемети). Батерії мають остати перед селом, такий приказ, бо положенє на фронті не ясне. Ворог наступає на село з заходу... Увага команданта піхоти сот. Романишина звернена на тернопільський цвинтар, де ляхи окопуються до нового бою, він не бачить наступу з ліва.

Перша чета в боєву лаву! Миттю стає дві гарматі впоготівле і звертає свої гирла на ворога.

Граната! мірник 96, приціл... Круг, справка... стріл!

Бум... бах... попав! Ляцька лінія впала і жде!

Треба їх піднести. Вістун!

Зголосіть командантови піхоти: Ворог наступає на село з заходу. Хай вбернуть на них кулемети з гостинця а ми будемо підганяти!

Та піхота це вже бачить!

Затарахкотів наш кулемет а на ниві підносяться клубочки білого пороху.

Гранати! Чета лавою огонь!...

Вискочили ляшки з жита як заяці, за горяче стало!

Тра-та-та знов затарахкотів наш кулемет по їх головах! Знов впали, та більш їм не встати.

От добре жниво! Хотілось вам наступати сараки? Не лучше було сидіти дома?

Та годі! Чому не наступають на цвинтар?

Перед селом стоїть сотник Романишин в першій лінії та глядить далековидом на ворожі позиції. Як чудово!

Наша розстрільна підходить півколесом до тернопільського цвинтара, лиш пройти долину між Березовицею а цвинтарем і Тернопіль наш.

Не чути стрілу. Цвинтар обсаджений ворогом та він не стріляє. Мабуть хоче нас змилити, припустити близше а відтак начне гру кулеметами.

Від дороги Бірки Великі-Тернопіль зявляється нова розстрільна в напрямку до нас...

Хто це?... Наш правий курінь чи ворог?... Не відомо.

Обі розстрільні стали; не вірять собі; шклом не пізнаєш.

Лягли... прищурились як тигри, щоб кинуться на себе. Вперед виходить розвідка... поволи підкрадаються обережно... йдуть... біжать... впали! Наші стріляють! Ворог? Ні, мають білими хусточками.

Це наша сотня в ночі загналась за далеко, а побачивши, що вона відорвалась від куріня вертає назад, щоб необережно не попасти в лапи ворога.

Але чому змінили напрям а не йдуть дальше?

Тра-та-та-та, затарахкотіло з цвинтара і понад наші голови засвистіли ляцькі кулі.

Вони на цвинтарі держаться!

Ворожа батерія сипе гранату за гранатою на пікоту, яка не має жадного сховку. Сотні прилягли, ждуть. Стає один... другий... біжить взад... стає цілий курінь. Паніка... Зайк і крик ранених, тарахкотять кулемети, тріскають шрапнелі... пекло. Як їх задержати?... Не поможе тут загроза смерти...

Одна хвилина а початок славного бою скінчиться невдачею і погромом...

Батерії вперед! — розніся приказ команданта полку от. Карася.

В селі страшне заміщанне. Утікають обози, жінки заводять. Думають: відворот...

Перед селом ждуть батерії на приказ! Вони готові. Є тут і четвертий полк!

Батерія позір! За мною вперед р-у-ш!

З дороги! артилерія іде вперед! розніся перерazливий крик по цілому селі.

Піхотні вози, обози тікають з дороги в рови. Миттю очистилась дорога. Вони знають! Тепер начнеться танець смерти! А горе тому хто попаде в їх дорогу, вони його зметуть, зтопчуть в страшнім наїзді! Вони не щадять!

І брат не пощадить брата, коли в смертоноснії їзді він попадеться під ноги! Його зтратують! Бо це рішаючий бій!

На нас відвічальність за бій! Або добудем почесну назву „батерій смерти" або згинем!

В-п-е-р-е-д! — чути оклик команди, свист батогів... Очи блестять местію.

Смерть! несем смерть! Ох якби так віхати на їх голови, і зтоптати цю гидру...

Вперед!

Піхота пристановилась. Чуємо на собі здивований їх запит, куди ви?...

Огонь вперед!

Зі страшним розгоном вїзджає батерія за батерією на поле, миттю встановляється до бою.

Ціль цвинтар, шрапнель, мірник... Стріл!

Лавою огонь! попали!...

Попали! не чути команди і не треба. голим оком бачуть пушкарі як втікають ляшки.

Батерія, ураганний огонь!

Наче змії дишать полумям гирла гармат і сиплять тепле желізо на ляцькі лоби.

На цвинтарі курява, наші гранати риють землю а з нею кидають цілих людий в воздух! Не чути зойків, їх заглушують гармати, тай інхто на це не важає.

Піхота вперед!

І ціла розстрільна як льви, без стрілу кидається до нового наступу!

Хвиля людської слабости пройшла, вона сміло глядить в очі смерти!

Йдуть як льви, на ляцькі кулемети. Йдуть... біжуть вперед... впали... ні стежа вже на цвинтарі! Гура Тернопіль наш, Гура!

Піхота пігналась за ворогом. Та ворог сильний. Йде підмога з напрямку Петрикова, за рікою, щоб вдарити вбік нашого куріня. Йдуть і вагаються. Мабуть бачуть, що наші вже під містом.

Побавмось трохи ними говорить от. Карась. Ви засловіть їм дорогу від ліса а друга батерія буде прати по них. Візьмемо їх в кліщі „смерти".

Перший стріл попав в ліс. Ох як вони тікають від ліса!

Другий за них... Всі стали... вони чують смерть... чують, що їх замикають в зелізні кліщі і притягають їх помалу і дусять..

Балешта візьміть свого „Гаврила" сюди — приказує от. Карась (Гаврило було прибране імя четвертої батерії, якою командував покійний пор. Балешта, студ. техніки).

Прискочив урадований Балешта, але не стало йому вже гранатів.

Г. позич трохи гранатів в Тернополі, я собі там замовив у Поляків.

Пане отамане, питає Балешта, а гдзє сом не польскі браця? я їх вім!

Хоць пан тутай!

ник від батерії II. Лавою огонь!

Гаврило! Напрям в ліво! Мір-

Тільки закурилось на полі і зникла ворожа лінія. Зелізний перстень її вдусив.

Першою віхала до міста батерія тернопільців, з четвертого полку, під командою пор. Бучака родом з Тернопільщини.

В однім кінци ще бій а в другому вже витають народну Армію!

Слава! Слава нашій Армії!

Ох як радісно витали! Миттю замаїли цвітами стрільців, гармати, кріси. Начеб ворога і не було, а ми приїхали на якесь велике народне свято.

Ми почувались тоді синами великого вільного українського народу і були на це горді! Бо тисячі його синів з презирством гляділи в вічи смерти, щоб лиш добути волю свому народові! Ми чулись дужими!

Прийшов приказ: Друга батерія відійде сейчас до с. Біла, для охорони піхоти перед можливими ворожими панцирними поїздами.

Лиш вперед! а відтак відпічнем вільним життем в вільній українській державі.

Весело готовились гарматчики, а з уст їх залунала пісня:

Гей! гук мати гук,
Де козаки йдуть.
Щаслива тая доріженька,
Куда вони йдуть!

Щаслива була ця доріженька, якою проходила Народня Армія, а українське населенне устало її буйними цвітами.